

משרד החינוך

המזכירות הפדגוגית – אגף רוח וחברה

הפיקוח על הוראת התקשורת והקולנוע

קיץ תשפ"א 2021

מספר שאלון 056283

בחינת בגרות

תקשורת ודמוקרטיה, תקשורת ותרבות

משך הבחינה: שעתיים ורבע (135 דקות), בנוסף 30 דקות קריאת אנסיין/קטע לא מוכר.

תוספת זמן: ארבעים (40) דקות.

מבנה הבחינה ומפתח הערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים:

פרק ראשון – אנסיין – קטע לא מוכר "תקשורת ודמוקרטיה"

ענה על שתיים (2) מתוך שלוש (3) השאלות (1-3). 20 נקודות לשאלה. סה"כ 40 נקודות לפרק.

פרק שני- "תקשורת ותרבות"

ענה על שאלה אחת (1) מתוך שתיים (2) מהשאלות (4-5). סה"כ 20 נקודות לפרק.

פרק שלישי - שאלות עמ"ר "תקשורת ודמוקרטיה"

ענה על שאלה אחת (1) מתוך שתיים מהשאלות (6-7). סה"כ 20 נקודות לפרק.

פרק רביעי - שאלות ידע קצרות – "תקשורת ודמוקרטיה" + "תקשורת ותרבות"

ענה על ארבע (4) שאלות מתוך השאלות (8-15). 5 נקודות לשאלה, סה"כ 20 נקודות לפרק.

הוראות מיוחדות: אין

המבחן כתוב בלשון זכר אך הוא מיועד לבנות ולבנים כאחד!

פרק ראשון – אנסיין – תקשורת ודמוקרטיה (קטע לא מוכר) :

חדשות 12 ו-13, גופי העיתונות הפופולריים בישראל, הפכו לבמות פרסום

של הערוצים המסחריים.

(מעובד מתוך "העין השביעית", מתאריך ה- 4.6.2020 מאת: אורן פריסקו)

מחקר מקיף חושף את היקף החדירה וההשפעה של האינטרסים של הערוצים "קשת" ו"רשת", למהדורות החדשות • זינוק של מאות אחוזים בהיקפי הקידום העצמי (פרומו) ופירסום • 10 שעות של קידום מצטבר בחדשות 12 לתוכניות הבידור והריאליטי של קשת בשנה • המחוקק הפריד את חברות החדשות מהערוצים וקבע כללים שימנעו התערבות של בעלי השליטה בתכנים – אך הם אינם מיושמים ונאכפים.

המחקר מגלה מעורבות והתערבות עמוקים של ערוצי הטלוויזיה המסחריים בתכנים של מהדורות החדשות המרכזיות. עם הקמת הטלוויזיה המסחרית בישראל, קבע המחוקק כללים, נורמות וכללי התנהגות שנועדו לשמור על עצמאותן של חברות החדשות, שהן כיום מערכות העיתונות המשפיעות בישראל. הנתונים על קידום תוכניות הערוצים במהדורות מוכיחים שהם פועלים בניגוד לחוק ולכללים וחושפים את עומק ההשפעה של הערוצים על מבנה מהדורות החדשות והתכנים שהם מציגים.

מהדורות החדשות המרכזיות בערוצים המסחריים, "קשת" 12 ו"רשת" 13, מקדמות בהיקף נרחב את תוכניות הבידור והריאליטי המשודרות באותם הערוצים. קידום תוכניות הבידור והריאליטי במהדורות המרכזיות התגבר במידה עצומה מאז השינוי הדרמטי בשוק הטלוויזיה שגילגל את חדשות ערוץ 2 (כיום חדשות 12) לבעלות בלעדית של "קשת" והפך את חדשות 10 לחדשות 13 של "רשת".

המחקר גם מתנגד לטענה הנשמעת מצד חברות החדשות כי הקידומים במהדורות נובעים משיקולים עיתונאיים ומהעניין הציבורי בתוכניות הבידור והריאליטי. לפי המחקר, כל חברת חדשות מתמקדת כיום בקידום התכנים המשודרים בערוץ שהיא נמצאת בבעלותו וכתוצאה מכך היא נוטה להתעלם מהתכניות המשודרות בערוץ המתחרה. לכן הערוצים מסירים ולא משדרים תכנים שאינם תואמים את האינטרסים הכלכליים ואינטרסים נוספים אחרים של הערוץ.

קידום תוכניות הערוץ המממן במהדורות החדשות המרכזיות ניצב בניגוד מפורש לחוק (חוק הרשות השנייה וכלליה), בניגוד לתנאי הרישיון של ערוצי "קשת" ו"רשת" ובניגוד לתנאי הרישיון של חדשות 12 ו-13 עצמן. הרשות השנייה, שאמורה לפקח על הערוצים המסחריים ולאסור על הפיכת מהדורות החדשות לבמות לקידום תוכניות הערוץ המממן, נמנעת מלפעול נגד הערוצים וחברות החדשות ובכך מונעת מהציבור לקבל תמונת מציאות מלאה.

תוכניות הבידור והריאליטי הן מקור ההכנסה המרכזי של הערוצים המסחריים. הן זוכות לשיעורי הצפייה הגבוהים ביותר, ובהן ניתן לגבות את הסכומים הגבוהים ביותר עבור פרסום. מהדורות החדשות המרכזיות הן תוכניות הדגל של חברות החדשות בערוצים המסחריים, והן אמורות לפעול

ולחיות מונחות משיקולים עיתונאיים בלבד, מבוססות על נתונים עובדתיים, נקיות מכל שיקול זר ותשדירי פרסומת. כל שיקול זר מנוגד לתפקידה של התקשורת שאמורה להעביר ביקורת על התנהלות לא תקינה, לחשוף מידע חיוני וליידע בכך את הציבור.

בין תוכניות הבידור והריאליטי, שמפיקים הערוצים המסחריים, לבין מהדורות החדשות המרכזיות, שמפיקות חברות החדשות של כל ערוץ, אמורה להיות הפרדה מוחלטת. מבחינה חוקית, אתית ומקצועית אסור לגורם המממן את חברת החדשות להשפיע על העבודה במערכת העיתונאית. אולם בפועל ההפרדה הזו לא קיימת, והאינטרסים של בעלי הערוצים המסחריים גולשים אל תוך התכנים והמבנה של מהדורות המרכזיות.

הקידום הגובר של תכני הערוצים המסחריים במהדורות החדשות, מדגיש את התלות של חברות החדשות בערוצים שמממנים אותן ומציב סימן שאלה לגבי עצמאות מערכתיהן. אמצעי תקשורת נוספים רבים סיקרו גם הם את הבעייתיות הקיימת בקידום שכזה. הם ציינו כי במקום שמהדורות החדשות המרכזיות יעסקו בענייני היום, על-פי קריטריונים מקצועיים בלבד, הן מקדמות את ענייניו של הגורם שמממן אותן. לכך יש השלכה ישירה על היכולת של מערכות החדשות לסקר באופן בלתי תלוי, הוגן ואובייקטיבי את כל יתר אירועי היום, כפי שדורש המחוקק. המחקר, יש לציין, התמקד במהדורות החדשות המרכזיות, שעומדות בכללים הנדרשים, יחסית, לתכניות האקטואליה האחרות שמפיקות חברות החדשות. אלה נגועות עוד יותר בקידום תוכניות הבידור והריאליטי של הערוצים.

"תקשורת ודמוקרטיה" - ענה על שתיים (2) מתוך שלוש (3) השאלות (1-3).

20 נקודות לשאלה, סה"כ 40 נקודות לפרק.

שאלה 1

"המחקר גם מתנגד לטענה הנשמעת מצד חברות החדשות כי הקידומים במהדורות נובעים משיקולים עיתונאיים ומהעניין הציבורי בתוכניות הבידור והריאליטי. לפי המחקר, כל חברת חדשות מתמקדת כיום בקידום התכנים המשודרים בערוץ שהיא נמצאת בבעלותו וכתוצאה מכך היא נוטה להתעלם מהתכניות המשודרות בערוץ המתחרה. לכן הערוצים מסירים ולא משדרים תכנים שאינם תואמים את האינטרסים הכלכליים ואינטרסים נוספים אחרים של הערוץ".

א. הגדר מהי "צנזורה עצמית/פרטית" והסבר שתיים (2) מההשלכות האפשריות של צנזורה מסוג זה. ציין כיצד אחת (1) ההשלכות שצינת באה לידי ביטוי על פי הפתיח של השאלה ו/או האנסין שלפניך. נמק תשובתך (10 נק').

ב. ציין והסבר שניים (2) מהקריטריונים לערכיות חדשותית (על פי גלטונג ורוגה). הגם כיצד אחד (1) מהקריטריונים לערכיות חדשותית שצינת יכול להסביר את פרסום האנסין שלפניך. נמק תשובתך (10 נק').

שאלה 2

"תוכניות הבידור והריאליטי הן מקור ההכנסה המרכזי של הערוצים המסחריים. הן זוכות לשיעורי הצפייה הגבוהים ביותר, ובהן ניתן לגבות את הסכומים הגבוהים ביותר עבור פרסום. מהדורות החדשות המרכזיות הן תוכניות הדגל של חברות החדשות בערוצים המסחריים, והן אמורות לפעול ולהיות מונחות משיקולים עיתונאיים בלבד, מבוססות על נתונים עובדתיים, נקיות מכל שיקול זר ותשדירי פרסומת. כל שיקול זר מנוגד לתפקידה של התקשורת שאמורה להעביר ביקורת על התנהלות לא תקינה לחשוף מידע חיוני וליידע בכך את הציבור".

א. הסבר מהו "תקנון האתיקה של העיתונאים". ציין והסבר שניים (2) מסעיפי התקנון. הדגם כיצד אחד מסעיפי התקנון נפגע כתוצאה מהתנהלות חברות החדשות, על פי פתיח השאלה ו/או האנסין שלפניך. נמק תשובתך (10 נק').

ב. ציין והסבר שניים (2) מהדימויים/מטאפורות המתארים את חשיבותה וכוחה של התקשורת במדינה דמוקרטית. הסבר את אחד (1) הדימויים/מטאפורות שציינת הבא לידי ביטוי על פי הפתיח של השאלה ו/או האנסין שלפניך. נמק תשובתך (10 נק').

שאלה 3

"הקידום הגובר של תכני הערוצים המסחריים במהדורות החדשות, מדגיש את התלות של חברות החדשות בערוצים שמממנים אותן ומציב סימן שאלה לגבי עצמאות מערכתיהן. אמצעי תקשורת נוספים רבים סיקרו גם הם את הבעייתיות הקיימת בקידום שכזה. הם ציינו כי במקום שמהדורות החדשות המרכזיות יעסקו בענייני היום, על-פי קריטריונים מקצועיים בלבד, הן מקדמות את ענייניו של הגורם שמממן אותן. לכך יש השלכה ישירה על היכולת של מערכות החדשות לסקר באופן בלתי תלוי, הוגן ואובייקטיבי את כל יתר אירועי היום, כפי שדורש המחוקק. המחקר, יש לציין, התמקד במהדורות החדשות המרכזיות, שעומדות בכללים הנדרשים, יחסית, לתכניות האקטואליה האחרות שמפיקות חברות החדשות. אלה נגועות עוד יותר בקידום תוכניות הבידור והריאליטי של הערוצים".

א. הסבר שני (2) הבדלים בין שידור ציבורי לשידור מסחרי.
הדגם את אחד (1) ההבדלים שציינת מתוך הפתיח של השאלה ו/או האנסין שלפניך. נמק תשובתך. (10 נק').

ב. בעקבות פרסום המחקר בעיתון "העין השביעית", אמצעי תקשורת נוספים רבים החלו לסקר ולעסוק בנושא בהרחבה. הסבר מהי תיאוריית "קביעת סדר היום". בתשובתך הדגם את אחד (1) מסדרי היום הקיימים הבאים לידי ביטוי בפתיח השאלה ו/או האנסין שלפניך. נמק תשובתך. (10 נק').

המשך בעמוד הבא:

פרק שני – תקשורת ותרבות

ענה על שאלה אחת (1) מתוך שתיים (2) מהשאלות (4-5). סה"כ 20 נקודות לפרק.

שאלה 4: סוגי פיענוח טקסט, אינטרטקסטואליות

"היהודים באים" היא סדרה סאטירית (סגנון אמנותי שמשמש להעברת ביקורת), על תולדות עם ישראל מימי התנ"ך דרך עיניים עכשוויות. הסדרה נוהגת לצטט מטקסטים בתרבות כמו שעשועונים, שירים, קליפים וסרטים. באחד הפרקים מתחלף בית דוד המלך בדמותו של "הדוד" כמחווה לקומדיית הפשע "ביג לבובסקי", רק ש"הדוד" אמריקאי בחלוק מרושל, חובב באולינג, היפי, מובטל ומוזנח.

הצגת דמויות תנכיות באור סאטירי, כמו זו, עוררה דיון ציבורי סוער. מצד אחד נשמעו קולות הטוענים שהתכנית "מבזה את קודשי ישראל" ויש להורידה מהמסך, ומנגד, כאלה היוצאים נגד ההשתקה וקוראים לחופש ביטוי: "גיבורי המקרא הם חלק בסיסי בזהות שלנו... הם לא פרות קדושות של מישהו אחר". (מעובד מ"הארץ", 8/20, אבי דבוש. "אייס" אילן שניג, 7/20).

א. ציין שלוש (3) רמות של סוגי פיענוח טקסט. בחר שניים (2) מסוגי הפענוח והסבר באמצעותם את הוויכוח סביב הסדרה "היהודים באים" בפתיח (10 נק').

ב. התכנית "היהודים באים" עושה שימוש באינטרטקסטואליות כדי להעביר את מסריה. הסבר מהי אינטרטקסטואליות והדגם מפתיח השאלה כיצד היא משרתת את אופייה הסאטירי של התכנית (10 נק').

שאלה 5: שימושים וסיפוקים, אסכולת פרנקפורט

בשנת 2020 וירוס אחד קטן הצליח לשתק מדינות שלמות שסגרו את גבולותיהן. בתגובה למשבר החלו להתפתח ברחבי העולם תופעות מדיה דומות שקיבלו תפוצה ושוכפלו על ידי תרבויות מקומיות. לדוגמה: סרטונים העוסקים בבידוד, דימויים חזותיים בממים כמו נייר הטואלט החיוני לסגר, סלפי עם מסכות. גם העבודה והלימודים מרחוק קבלו אופי דומה כמו השימוש ב-ZOOM. צורות התבטאות כמו הופעות, שירה ומחיאות כפיים במרפסות שהחלו באיטליה, הגיעו גם לחגיגות העצמאות במרפסות בישראל.

א. הסבר את הרעיון המרכזי של תיאוריית "השימושים והסיפוקים". הסבר שני (2) צרכים והדגם באמצעותם את תופעות התרבות המתוארות בפתיח (10 נק').

ב. יש הרואים בתופעות המדיה המוצגות בפתיח טיפוח של "תודעה מזוייפת". הסבר טענה זו באמצעות "אסכולת פרנקפורט" (10 נק').

המשך בעמוד הבא:

פרק שלישי - שאלות עמ"ר – "תקשורת ודמוקרטיה"

ענה על שאלה אחת (1) מתוך שתיים מהשאלות (6-7). סה"כ 20 נקודות לפרק.

שאלה 6:

ב-7 בינואר פורסם הסרט "מה אם כל העולם טועה?" של העיתונאים אורלי וילנאי וגיא מרוז. הסרט יוצא בביקורת כלפי ההתנהלות במשבר הקורונה וטוען כי ערוצי השידור המרכזיים מציגים את הנתונים הניתנים ע"י הממשלה ללא ביקורת.

הסרט פורסם ברשת החברתית "יוטיוב" בלבד מכיוון שגופי השידור המרכזיים בארץ לא רצו לשדר אותו. במבט ראשון נראה שיוצרי הסרט הציגו קבוצה גדולה של מומחים לתחומים שונים, השותפים לביקורת נוקבת על התנהלות משרדי הבריאות בארץ ובעולם. המרואיינים טוענים כי מגפת הקורונה אינה חמורה כפי שנטען, וכדאי לאמץ גישות אחרות של התחסנות.

הסרט עורר סערה גדולה בתקשורת שעסקה בשאלה האם היה מקום לשדר אותו או לא? יש הטוענים כי חשוב היה לחשוף את הציבור למידע זה. לעומתם, אחרים טוענים כי הפרסום עלול להכניס את הציבור לחוסר שיתוף פעולה ללחימה בנגיף. (מעובד מתוך ynet, דצמבר 2020)

הבע את עמדתך בעניין זה, תוך התייחסות לפתיח של השאלה. הצג שני (2) נימוקים התומכים בעמדתך ומתבססים על שני (2) מושגים/נושאים מחומר הלימוד. בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים:

א. טענה - הצגת עמדתך בעניין בבירור. (8 נק')

ב. הנמקה - הצגת שני (2) נימוקים, הכוללים מושגים וידע שנלמדו בשיעורים שבעזרתם תבסס את טענתך. (12 נק')

המשך בעמוד הבא:

שאלה 7:

בינואר שנה זו, העלה יאיר נתניהו, בנו של ראש הממשלה, בחשבון הטוויטר שלו

את התמונה הבאה. ←
תמונה זו פורסמה בעקבות חסימת חשבוננו של הנשיא האמריקאי טראמפ. בטוויטר הוחלט להסיר את התמונה. הסרת התמונה עוררה דיון ציבורי ובעקבות כך התייחס מייסד רשת טוויטר, להחלטה השנויה במחלוקת וציין: אני לא מרגיש גאווה על כך". הוא הסביר: "קיבלנו את ההחלטה הנכונה, אלה נסיבות יוצאות דופן". הוא התייחס לביקורת מצד טראמפ ותומכיו שטענו כי הם "יכולים פשוט ללכת לשירות אינטרנטי אחר". במקביל, סנאפצ'ט הודיעה על חסימת חשבוננו של הנשיא היוצא לצמיתות. (מעובד מתוך YNET, 14.1.21)
באמצעי תקשורת רבים בארץ ובעולם טענו כי חסימת חשבוננו של טראמפ היא פגיעה ממשית בחופש הביטוי. מנגד יש הטוענים כי חסימת החשבון היתה הכרחית מכיוון שטראמפ עודד את בוחריו לאלימות שהובילה להתפרעויות בקפיטול בארה"ב.

הבע את עמדתך בעניין זה, תוך התייחסות לפתיח של השאלה.

הצג שני (2) נימוקים התומכים בעמדתך ומתבססים על שני (2) מושגים/נושאים מחומר הלימוד. בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים:

א. טענה - הצגת עמדתך בעניין בבירור. (8 נק')

ב. הנמקה - הצגת שני (2) נימוקים, הכוללים מושגים וידע שנלמדו בשיעורים שבעזרתם תבסס את טענתך. (12 נק')

המשך בעמוד הבא:

פרק רביעי:

ענה על ארבע (4) שאלות מתוך השאלות (8-15).

5 נקודות לשאלה, סה"כ 20 נקודות לפרק.

תקשורת ודמוקרטיה: ענה על שתיים (2) מהשאלות 8-11

8. ציין והסבר אחד (1) מסוגי "קהלי תקשורת" הקיימים. תן דוגמא.
9. הסבר מהן "זכויות מתנגשות". תן דוגמא הממחישה תופעה זו.
10. הסבר מהו "מבחן הוודאות הקרובה". ציין את חשיבותו במדינה דמוקרטית.
11. הסבר מהו "ספין/סחריר תקשורתי". תן דוגמא.

תקשורת ותרבות:

ענה על שתיים (2) מהשאלות 12-15.

12. הסבר והדגם אחד מהמושגים: תרבות עממית, תרבות גבוהה, תרבות פופולרית.
13. הסבר שני (2) מאפיינים של פוסטמודרניזם והדגם אחד מהם.
14. הסבר מהי סוגה (ז'אנר). הדגם מושג זה.
15. הסבר מהי הביקורת על רעיון ה"חלום אמריקאי".

בהצלחה!

